

Građa

Dino Mujadžević

(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje,
Slavonski Brod)

MÜHIMME DEFTER IZ 1552. – OSMANSKI IZVOR ZA POVIJEST SLAVONIJE I SRIJEMA

UDK 94(497.5-3 Slavonija)(091)“1552”

Stručni rad

Primljeno: 14. 3. 2008.

Uvod

Mühimme defteri (osmanskoturski *mühimme defterleri*, tj. spisi ili bilješke od važnosti) posebna su vrsta osmanskoga arhivskoga gradiva, čija se glavnina nalazi u sklopu istoimenoga fonda u Osmanskom arhivu Predsjedništva vlade (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) u Istanbulu. Riječ je o skicama pisanih zapovijedi (ferman) osmanskih središnjih vlasti, tj. sultana ili velikoga vezira u ime sultana, koje su bile upućene nižim vojnim, upravnim i sudskim službenicima, ali i stranim vladarima. Obično su kasnije upravo na osnovi tih skica, koje su diktirali sam sultan ili veliki vezir, nakon rasprave na carskome divanu o tome koje točno riječi upotrijebiti, posebni pisari središnjih vlasti sastavljali završnu verziju fermana. Važno je napomenuti da se u ovoj vrsti arhivskoga gradiva vrlo česti termini hukum (*hüküm*) i emr – oba imaju značenje naređenja – i ferman obično koriste kao sinonimi. Bilješke u *mühimme* defterima strukturirane su stereotipno: započinjale bi obično s imenom adresata i frazom *hüküm ki* (tj. naredba da), zatim se davao slijed događaja koji su prethodili izdavanju carske zapovijesti, potom bi iza riječi *buyurdum ki* (tj. zapovijedio sam/zapovijeda da) slijedio popis mjera koje je primatelj naredbe trebao poduzeti, što je obično bilo popraćeno stereotipnim frazama o potrebi budnosti i pažnje pri izvršenju zadataka. Obično bi *mühimme* defter bilježio dva datuma: prvi za dan kada je nastala skica i drugi za dan kada je dovršeni ferman predan glasnicima.¹

¹ Suraiya Faroqhi, *Mühimme Defterleri*. U: *Encyclopedia of Islam*, 2nd edition, vol. VII, Leiden, 1993, str. 470-472.

Fond *Mühimme defterleri* u Arhivu Predsjedništva vlade sastoji se od 263 uvezane knjige – trinaest knjiga iz toga fonda ustvari nisu *mühimme* defteri u pravom smislu – te fragmenata još četrnaest knjiga, koje sadrže zapise o naredbama osmanskih središnjih vlasti između srpnja 1554. i prosinca 1904. Sačuvane su i dvije knjige *mühimme* deftera u fondu Kamil Kepeci istoga arhiva te po jedna knjiga u Arhivu i Knjižnici Muzeja Topkapi Saraja. Upravo su dokumenti iz Muzeja Topkapi Saraja, koji se odnose na godine 1544-45. i 1552., najstariji sačuvani *mühimme* defteri uopće.²

Ugledni mađarski osmanisti Géza Dávid i Pál Fodor objavili su u Budimpešti 2005. opširan izbor iz *mühimme* deftera iz Muzeja Topkapi u Istanbulu, koji se odnose na mađarsku ili – u širem smislu – ugarsku povijest.³ Priredili su latiničnu transkripciju osmanskih tekstova tih dokumenata i načinili prijevod na mađarski jezik. Dokumenti iz 1544-1545. nalaze se u Arhivu Muzeja Topkapi Saraja (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi) pod signaturom E. 12321, dok se oni koji se odnose na 1552. čuvaju u Knjižnici Muzeja Topkapi Saraja (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi) pod signaturom Koğuşlar 888. Autori su obradili ukupno 137 naredaba iz prve skupine i 366 iz druge. I u dokumentima iz Arhiva Muzeja Topkapi Saraja ima podataka za slavonsku i srijemsku povijest. Hrvatski osmanist Nenad Moačanin koristio je, primjerice, u svojoj knjizi *Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine* (Slavonski Brod, 2001), *mühimme* defter iz ožujka 1545. kao važan izvor za poreznu povijest Slavonije i Srijema.⁴ Za hrvatsku povijest značajnija je ipak druga skupina dokumenata, u kojoj se nalazi četrdeset i pet zapisa nastalih između 11. siječnja i 21. studenoga 1552. koji se odnose na povijest Slavonije i Srijema. Njih ovdje donosim u hrvatskom prijevodu s osmanskoga turskog jezika. Nekima od njih također se služio Nenad Moačanin u spomenutoj monografiji, o čemu sam pokušao dati podatke u bilješkama uz prijevode. Prilikom izrade ovoga prijevoda služio sam se samo ovom zbirkom i nisam imao uvid u izvorni arabički osmanski tekst.

Prijevod

1. (Dávid-Fodor, II., 3.; K. 888, 4a)

Pisano u utorak, 14. muharema 959.⁵ (11. siječnja 1552.), Edirne.

² Isto; Eşref Kovačević, *Muhimme defteri. Dokumenti o našim krajevima*. Sarajevo, 1985, str. 5-7.

³ Géza Dávid i Pál Fodor, «Az ország ügye mindenek előtt való». *A szultáni tanács Magyarországra vonatkozó rendeletei (1544-1545, 1552)*. Budapest, 2005. 757 str.

⁴ Ibid., str. 17-18. Moačanin za ovaj dokument koristi signaturu D. (tj. defter) 12321, a ne E. (tj. evrak) 12321, kao priređivači zbirke kojom se služim. On je također mišljenja da je dotični dokument zapravo iz 1544.

⁵ U Osmanskom Carstvu u upotrebi je bio hidžretski lunarni kalendar; unutar zagrada je isti nadnevak prema gregorijanskom kalendaru.

Hukum⁶ hatvanskom begu⁷: Upućen je pisar (*katib*) Mustafa, jedan od agenata za zakup poreza (*mukataaci*) carskih središnjih vlasti (*dergah-i muallam*), – neka mu se uveća ugled – jer je potrebno popisati vojnike koji se nalaze u utvrdama na području Budima.

Zapovijedam da, kako ne bi kasnio ili odgađao svoj posao, kada se s našim plemenitim hukumom nađe na opsjednutim ili ugroženim mjestima, na mjesto u koje je stigao pošalješ dovoljno ljudi te da urediš da se siguran i zdrav otprati. Tako da znaš.

Prijepis mohačkom begu.

Prijepis stolnobiogradskom begu.

Prijepis šimontornskom begu.

Prijepis srijemskom begu.

Prijepis požeškom begu.

Prijepis je napisan ostrogonskom begu.

2. (Dávid-Fodor, II, 7.; K. 888, 5a)

Pisano u srijedu, 15. muharema 959. (12. siječnja 1552.), Edirne.

Hukum srijemskom begu Bajramu: poslan ti je defter za raspodjelu nuzula⁸ i prijepis plemenitoga hukuma u svezi s poslom prikupljanja nuzula. Budući da je ova stvar važna, tebi je povjeren srijemski sandžak.

Zapovijedam da, kada dobiješ hukum, otideš bez odlaganja na koje god pogodno mjesto na kojemu će se skupljati nuzul, uzmeš i prikupiš po naredbi nuzul od svakoga kadiluka, upotpuniš po naredbi one iznose koji su nedovoljni, pobrineš da je posao obavljen čisto te da pripremiš i urediš da ne bude ničemu zapreke. I zapiši i javi kada ti je stigao ovaj moj plemeniti hukum, kako si sve obavio te svoju odluku u koje ćeš se mjesto uputiti i prikupljati.

3. (Dávid-Fodor, II, 13.; K. 888, 19a)

Pisano u utorak, 21. muharema 959. (18. siječnja 1552.), Edirne.

Poslano po Mustafi čaušu 21. (muharema).

⁶ Premda u ovom dokumentu ne stoji, kao i nekim kasnijima, riječ hukum (osman. *hüküm*) jasno je implicirana. Riječ ima značenje pisane zapovijedi osmanskih središnjih vlasti. Osmanist Ešref Kovačević u svojoj zbirci regista *mühimme* deftera za južnoslavenska područja (Sarajevo, 1985) također nije prevodio ovu riječ već ju je usvojio kao turcizam.

⁷ Tj. sandžakbegu sandžaka Hatvan. U kasnijim dokumentima riječ beg ima značenje sandžakbega, osima ako to nije posebno naznačeno. Sandžaci su osnovne vojno-upravne teritorijalne jedinice Osmanskoga Carstva, a veći broj sandžaka sačinjavao je veću vojno-upravnu jedinicu ejalet, kojom je upravljao beglerbeg.

⁸ Nuzul (osman. *nüzul* ili *nüzül*) je osmanski izvanredni porez, uglavnom u naturi, kojim su se od poreznih jedinica (domaćinstava) prikupljala sredstva za izdržavanje vojske. V. Halil Inalcik: Glossary. U: *An Economic and Social History of Ottoman Empire 1300-1914*. str. 999.

Hukum Mehmed-paši⁹ u Bosnu: kako je isprva Ulama¹⁰ radi bombardiranja utvrde Zagreb pripremio pet topova i budući da je kasnije odustao od polaska, spomenuti topovi su, kako se tvrdi, pohranjeni u utvrđi Gradiški.¹¹

Zapovijedam da, kako je sada potrebno da se spomenuti topovi dopreme u Beograd, bez odlaganja tijekom dopremanja na Dunavu daš sagrađiti lađe i da spomenutih pet topova s postoljima i ostalim pripadajućim stvarima hitno, uz sposobne ljude kao pratnju, lađama pošalješ u Beograd. Za slučaj da se pri dopremanju spomenutih topova u Beograd, bilo za posao s lađama bilo za ostale pripadajuće stvari topova, pojavi neki trošak, za carinskoga nadzornika (*nazir*)¹² u Bosni, sarajevskoga kadiju, napisan je i poslan moj plemeniti hukum (kojim se naređuje) da se isplati novac za potrebne troškove. No, taj je slučaj vrlo izniman te, budeš li radio na ispravan način, ne će biti štete. Prema tome, uputi dovoljno ljudi kao pratnju i pošalji (topove) te zapiši i javi kojega dana ti je stigao ovaj plemeniti hukum i na koji si način postupao.

4. (Dávid-Fodor, II, 14.; K. 888, 19a)

Pisano u utorak, 21. muharema 959. (18. siječnja 1552.), Edirne.

Ovo je dano i spomenutom Mustafi čaušu spomenutoga dana.

⁹ Sofi Mehmed bio je 958. (1551-52.) sandžakbeg Bosne. V. Salih Sidki Hadžihuseinović Muvekkit: *Povijest Bosne*, sv. 1. Sarajevo, 1998, 137.

¹⁰ Prema Muvekkitu, koji svoje podatke najviše temelji na pisanju Ibrahima Pečevije, Ulama beg je bio bosanski sandžakbeg 949-954. (1542-47.) te je, nakon što je bio na dužnosti sandžakbega Erzuruma, poginuo 958. (1551-1552.) kod ugarskoga mjesta Lipove. Prema podacima iz habsburškoga arhivskoga gradiva, Ulama-beg je krajem 1550. postavljen za požeškoga sandžakbega. Prema istim izvorima kao živ spominje se krajem 1552. no mrtav je zasigurno bio sredinom 1554. (v. *Monumenta Habsburgica*, sv. 3. Zagreb, 1916.) Ovi podatci nisu bili poznati Hazimu Šabanoviću koji je tvrdio da je Ulama-beg (paša) "pouzđano" između lipnja 1541. i veljače 1553. bio sandžakbeg sandžaka Bosna, dok je Sofi-Mehmed bio sandžakbeg od veljače 1553. (Hazim Šabanović: *Bosanski pašaluk*. Sarajevo, 1982, str. 70.). U Požegi je Ulama-beg podigao tekiju ("Pašina tekija"), a ondje su kasnije živjeli njegovi sinovi. V. Nenad Močanin: *Požega i Požeština u sklopu Osmanlijskog carstva (1537. - 1691)*. Jastrebarsko, 1997, str. 44-45.

¹¹ Stara Gradiška.

¹² "Naziri su bili nadzorni organi carinskih ureda na skelama i trgovima, po rudnicima, solanama i svih drugih državnih prihoda koji su davati u zakup. Jedan carinski nazir, npr., mogao je biti kontrolni organ na jednoj ili više skela. Tako je obično jedan nazir kontrolisao rad carinskih činovnika na beogradskoj i smederevskoj skeli. Ta je služba često povjeravana uglednim kadijama, zajimima, kapetanima i dr." (Terminološki komentari. U: Evlija Čelebi: *Putopis*, preveo i komentirao Hazim Šabanović. Sarajevo, 1996, str. 648-649). Sarajevski kadija najvjerojatnije je bio carinski nadzornik na skelama na rijeci Savi. Očito je da je za prijevoz topova između Stare Gradiške i Beograda prema onovremenim mogućnostima – umjesto prijevoza kopnom do obale Dunava u Srijemu – bio mnogo pogodniji prijevoz lađama niz Savu do Beograda. Vrlo je vjerojatno da su organi osmanske središnje uprave pomiješali Savu i Dunav! Tu pretpostavku potvrđuje pismo bana Nikole Zrinskoga iz svibnja 1552. u kojem ban kaže da je «bosanski paša kod Gradiške dao ukrcati topove na brodove». V. Ive Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo*. Zagreb, 1998, str. 116.

Hukum Alaeddinu carinskom nadzorniku (*nazır*) Bosne i sarajevskom kadiji: naređeno je da se u Beograd putem Dunava lađom otpremi pet topova, koji se sada nalaze u utvrđi Gradiški, s njihovom opremom i postoljima, te je primjeru uzvišenih i velikih, Mehmed-paši, neka je njegova uzvišenost trajna, odaslan moj plemeniti hukum da ih brzo pošalje.

Zapovijedam da, nakon što ti stigne hukum, koliki god da je trošak za dopremanje spomenutih topova, bilo za lađu bilo za ostale potreštine, bez odlaganja točno isplatiš kako se posao ne bi smetao.

5. (Dávid-Fodor, II, 27.; K. 888, 36b)

Pisano u utorak 28. muharema 959. (25. siječnja 1552.), Edirne.

Jedan prijepis deftera napisan je i s ovim hukumom dan Bešaret vojvodi spomenutoga dana.

Hukum Mehmed-paši: zeamet¹³ Murad-begova¹⁴ sina u požeškom sandžaku, koji je u tvom posjedu, dan je sadašnjem požeškom begu, a u zamjenu za njega, od dana 21. muharema godine 959., dodijeljeno ti je u kliškom sandžaku, u nahiji Petrova Gora¹⁵, dvadeset četiri sela i dvadeset mezri¹⁶ na kojima žive Vlasi¹⁷, što je ukupno trideset i pet kuća koje imaju od svojih proizvoda 50 250 akči, te je od deftera koji se nalaze na Porti načinjen prijepis, ovjeren pečatom i odaslan.

Zapovijedam da preuzmeš u posjed Vlahe spomenutih sela i mezri koje su zamjena za spomenuti zeamet. Tako da znaš!

6. (Dávid-Fodor, II, 45; K. 888, 71b-72a)

Pisano u ponedjeljak 18. safera 959. (14. veljače 1552.), Edirne.

¹³ U osmanskom timarsko-spahijskom sustavu zeamet označava nadarbinu koja daje rentu u vrijednosti 10 000-99 999 akči. Timar je nadarbina manja od 10 000 akči, dok su nadarbine koje donose više od 99 999 akči nazivane hasovi i njih su uživali viši osmanski dužnosnici. Spahijske, uživaoci timara, i zaimi, uživaoci zeameta, iz jednoga sandžaka sudjelovali su u pohodima kao konjanici pod zapovjedništvom alajbega.

¹⁴ Murad-beg Tardić je bio požeški sandžakbeg 1541-1543. V. Moačanin: *Požega i Požeština*, str. 33; Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, str. 103.

¹⁵ Ta se nahija nalazila u okolici Drniša u kadiluku Skradin.

¹⁶ Napušteno selo, pustoselina.

¹⁷ Odnosi se na tijekom 16. stoljeća doseljene pripadnike balkanske etno-socijalne skupine paleobalkanskoga i romanskoga podrijetla, specifične po bavljenju stočarstvom i po elementima rodovskoga sustava. Na južnoslavenskom području, od sredine 15. stoljeća Vlasi su obavljali vojničku službu, no nisu pripadali vojničkoj kasti (asker). Plaćali su poseban povlašten pored filuriju, po čemu su se razlikovali od ostale raje. Na nekim područjima su osmanske vlasti, radi povećanja broja nadarbina i zbog smanjenja vojnih potreba, ukidale poseban porezni status Vlahe te su oni, zadržavši elemente posebne skupine, bivali izjednačeni s rajom. V. N. Moačanin, *Turska Hrvatska*, Zagreb 1999, str. 75-90.

Dano je Kasim-pašinom ćehaji 19. safera godine 959.

Hukum srijemskom begu Bajram-begu: trenutnom bečejskom i bečke-rečkom begu Kasim-paši izdao sam naredbu da zbog (održavanja) čvrstoće i utvrđivanja popravi mjesta spomenutih utvrda i opkopa, kojima je potreban popravak, i izgradi potrebne palanke¹⁸ te je on obznanio potrebne pojedinosti za popravak gore spomenutih utvrda i izgradnju palanki.

Zapovijedam da, nakon što dobiješ hukum, ni tren ne odlažeš kada iz gore spomenutih strana dođu ljudi i iz vašega sandžaka traže gradnji vješte graditelje i stolare i druge koji bi bili potrebni, koliko je potrebno pomažeš i, bilo da je riječ o potrebnim ljudima bilo zidarima i drvu, brzo pribaviš te uposliš i dovedeš sposobne ljude. Pitanje spomenutih utvrda je stvar najveće važnosti pa da je nisi uspoređivao s drugim stvarima; ustraj u davanju pomoći i podrške i dovrši do kraja te budi više na oprezu zbog nepromišljenosti i nepažnje.

Pisano je da je ovo još dano spomenutom Ferhad ćehaji spomenutoga dana.

Prijepis segedinskom begu.

7. (Dávid-Fodor II, 59; K. 888, 85b)

Pisano u petak 8. rebiu '1-evvela (4. ožujka 1552.), Edirne.

Hukum rumelijskom beglerbegu: upravo si ovom visokom mjestu (*dergah-i muallam*) po glasniku poslao pismo te obavijestio da je od segedinskoga sandžakbega stiglo pismo u kojem se kaže da su prokleti nevjernici opsjeli utvrdu Segedin i da si prešao prvoga dana blagoslovljenoga rebiu '1-evvela s vojnicima koje si imao uza se na drugu obalu i uputio se prema spomenutoj utvrđi. Stoga je naređeno begovima sandžaka Silistra, Nikopolje, Vidin, Zvornik, Prizren, Vučitrn, Čustendil, Skopje, Solun, Trikala, Ohrid, Elbasan, Avlonija (Vlorë), Janjina, Kirk Kilise (Kırklareli), Vize i Aladža Hisar (Kruševac) da se - došavši s vojnicima sandžaka i pripremljenim i upotpunjenim oružjem protiv neprijatelja - susretnu s tobom te su svakom od njih poslani pojačani i potvrđeni plemeniti hukumi (*ahkam*), u kojima je rečeno da se ne prihvaća isprika onih koji se ne pojave, bilo da je riječ o subaši ili spahiji, te se taj kažnjava smrću. Morejskom begu poslan je moj plemeniti hukum te sam naredio da okupi spahije svoga sandžaka uz alajbega¹⁹ i brzo ih tebi pošalje. A Mehmed-paši, neka je njegova uzvišenost trajna, i begovima Hercegovine, Klisa i Ađriboza (Eubeje) po glasniku su također poslani plemeniti hukumi (*ahkam*) te je izdan ferman da s vojnicima svojih sandžaka budu na svom mjestu potpuno pripravljeni i da, kada od tebe dođu pismo i

¹⁸ Manja utvrda od drveta ili drugoga slabijeg materijala, opasana opkopom i zidom od brvana.

¹⁹ Alajbeg je zapovjednik spahija i zaima jednoga sandžaka.

glasnik, krenu na put. Ako je potrebno pošalji pismo i glasnika i zatraži (što ti treba). Uz dozvolu Allaha, najboljega zaštitnika, kada se rumelijska vojska okupi uz tebe, ti pak bez odgađanja - postavši jedno srce i jedna stvar s emirom nad emirima Alijom, neka mu sreća traje²⁰ - prikupi pouzdane vijesti o neprijatelju, budi sretnim slučajem ustrajan i hrabar u stvari uništavanja i pokoravanja prokletih nevjernika te pokaži vrstu hrabrosti koja bi bila dostojna naše vjere i carske države. Da Uzvišeni Bog, neka mu je slava, omogući i dopusti dobra djela. Neka požeški sandžakbeg Ulama ne traži (da se priključi) i ostane na svom mjestu, neka štiti i čuva požeško i bosansko krajište (*serhad*).²¹ Kako ti Mehmed-paša treba doći, strogo naredi Ulama-begu da štiti bosansko i požeško krajište. Nekim begovima napisani su plemeniti hukumi te su poslani tebi, pa ih, ako bude potrebno da dolaze u njima spomenuti begovi, pošalji i brzo dostavi. Ovaj moj plemeniti hukum poslan je po čaušu Aliju. Zapiši i pokaži kada su točno došli i na koji je način obavljeno.

8. (Dávid-Fodor, II, 72; K. 888, 101b)

Pisano u utorak 4. rebiu 'l-evvela godine 959. (29. veljače 1552.), Edirne.

Predano Hasan vojvodi 17. rebiu 'l-evvela (13. ožujka 1552).

Hukum Mehmed-paši: poslao si pismo ovom visokom mjestu te si izložio da je utvrda Gradiška blizu utverdama neprijateljske strane (*daru 'l-harb*) i (služi kao) prijelaz preko Save kada vojska ide u provale (*akin*) i u drugo vrijeme, da se u spomenutoj utvrđi čuvaju topovi, puške i ostala ratna oprema pripremljena za osvajanje područja, da na Savi sve do Zvornika nema druge utvrde, ali i da je građena od drveta, da je rijeka Sava svake godine odnosi i kako vrijeme teče ruši (tako da) je na rubu raspada, da je potreban popravak, da nije sigurna od paleža i štete od strane nevjernika te da je, zbog zaštite od njih i kako bi na njenom mjestu mogla opstojati utvrda, potrebno izgraditi kamenu kulu.

Zapovijedam da, kada ti dođe moj plemeniti hukum, pogledaš i napišeš objašnjenje može li se napraviti ono što je potrebno s kamenom i ima li kamena te s kojim se troškom to može postići.

²⁰ Ovdje se rumelijski beglerbeg potiče da bude što sličniji Aliju (ili Aliji), nećaku osnivača islama Muhammeda, koji je u islamskoj kulturi bio simbol pobožnosti ali i viteštva i junaštva.

²¹ Krajište ili serhat označava u 16-17. stoljeću pogranično područje u Osmanskom Carstvu koje je izloženo, više-manje stalnom, ratovanju i na kojem se nalazi najveći broj utvrda i vojnika. «... u užem bi se smišlu krajištem mogao zvati pojas utvrda nejednake širine (10-15 km u dubinu) koji se na hrvatskom području protezao od Drave do zaleđa Dubrovnika, gdje je sredinom 17. stoljeća bilo stacionirano oko 13.000 vojnika.» Moačanin, *Turska Hrvatska*, str. 45. Može se također reći da se u ovom arhivskom gradivu termini požeško i bosansko krajište upotrebljavaju u značenju istoimenih sandžaka.

9. (Dávid-Fodor, II, 85; K. 888, 110b-111a)

Pisano u srijedu 13. rebiu 'l-evvela godine 959. (9. ožujka 1552.), Edirne.

Hukum budimskom beglerbegu²²: nedavno si poslao pismo mojoj Porti (*südde-i saadet*) da je zlobni kralj po državi razasuo hajduke i da je došla vijest da su neki grozni nevjernici opsjeli utvrdu Segedin; dojavio si da si otišao preko Pešte; dojavio da su se, nakon što si uputio pismo begovima koji pripadaju budimskom ejaletu da ti dođu, neki od njih ispričavali time da opslužuju lađe i mostove, neki pak da se moraju brinuti za žito i ostale poslove pa nisu došli. Stoga je begovima Zvornika, Smedereva i Srijema po glasniku poslana moja potvrđena plemenita naredba u kojoj je naređeno da ti se upute svi alajbegovi sandžaka i njihovi spahije s pripremljenim i ispravnim oružjem protiv neprijatelja. Osim ovih, naređeno je begovima Vidina, Vučitrna i Kruševca da sa svim spahijama svojih sandžaka dođu tebi te je poslan moj plemeniti hukum. A također rumelijskom beglerbegu odaslan je carski hukum te je tako naređeno da, ako prilike budu takve i bude potrebno da dođe, hitno ode.

Zapovijedam da, kada dođe hukum, okupiš sandžakbegove koji pripadaju tvom ejaletu - osim požeškoga bega - s vojnicima njihovih sandžaka, pokažeš hrabrost i odvažnost u zaštiti i očuvanju države i u stvari uništavanja i pokoravanja bezvjernoga neprijatelja te da se dogovaraš s rumelijskim beglerbegom i da obojica budete sporazumni i jedinstveni; da ne propustiš ni trenutak u posebnim poslovima koji se tiču naše carske države, a također ne ispustiš iz vida područje Požege. Državni je posao ispred svega. Kada ti bude trebalo zbog posla oko žita i lađa, pošalji pisma i glasnike (sandžakbegovima), kao i prijepis naredbe, te izvijesti o bilo kome tko to izbjegava, zapečati pismo, koje ti pošalje, i prijepis naredbe i pošalji mom carskom sjedištu. Poslovi tih krajeva povjereni su tebi. Ostavi zbog obrane one koji moraju štiti krajište, sebi dovedi one za koje misliš da je primjereno te služite i surađujte. Ne propustite obavijestiti sretnu prijestolnicu (*asitane-i saadet*). <Naređeno je da dobrovoljaca za tu službu bude tristo. Sada ih je manje od dvjesto. Ako ih bude nedostajalo do tristo, popiši sposobne borce (*yigitler*) i okupi ih tri stotine, no ne daj im za plaću (*ulufe*)²³ više od deset (akči?). Uzmi ih u službu, zapečati popis i pošalji ih u moje carsko središte (*südde-i saadet*).>²⁴ Svi moji službenici (*kul*), bilo da su begovi, bilo da su spahije, moraju biti uz tebe i ne smiju izostati. Požeški sandžakbeg ostavljen je kao pričuvna tako da ga, ako bude potrebno, bez odlaganja dovedeš. Služiti se dobrovoljcima teško je. Umjesto onih koji nedostaju do broja tristo traži bešlije

²² Riječ je o *Hadım* Ali-begu koji je 1551. s mjesta bosanskoga sandžakbega prešao na položaj budimskoga beglerbega. V. Muvekkit, *Povijest*, 1, str. 136.

²³ Tromjesečna plaća.

²⁴ Riječ je o rečenici umetnutoj u prvobitni tekst.

(*bešlu*)²⁵. Ako bude takve potrebe, da si sebi od rumelijskih begova također doveo one koji žive na njihovom području.

10. (Dávid-Fodor, II, 111; K. 888, 133a-b)

Pisano u srijedu 27. rebiu 'l-evvela godine 959. (23. ožujka 1552.), Edirne. Ovi napisani hukumi poslani su paši. Poslani su po čaušu koji je došao od njega.

Hukum rumelijskom beglerbegu: dvadesetoga dana mjeseca rebiu 'l-evvela ovom uzvišenom mjestu stiglo je pismo koje je budimski beglerbeg nedavno poslao; vratio se iz Segedina, došao u Budim dvanaestoga dana spomenutoga mjeseca, no dan nakon što je ušao (u Budim) kralj²⁶ je s deset tisuća vojnika to iskoristio te je došla vijest da je opsjeo utvrdu Novigrad (Nograd); kako se (budimski beglerbeg) zaputio gore spomenutoj utvrđi, poslao je onamo begove iz budimskoga ejaleta i javio ti da dođeš sa spremnim rumelijskim vojnicima. Stoga će radi brzoga djelovanja Mehmed Hanu, Uلامي i srijemskom begu biti poslana potvrđena pisma da odu onamo te će, jer je beg Smedereva zauzet obranom Segedina, njegovim spahijama biti poslani čauši i bit će upućeni onamo. Dojavio si da na području Temišvara i Segedina također postoje pridružene skupine neprijatelja. Stoga je prije ovoga tebi poslan plemeniti hukum u svezi s tim skupinama te su begovima Smedereva, Zvornika, Srijema, Kruševca i Vučitrna, podređenima budimskom beglerbegu, odaslani po glasniku potvrđeni plemeniti hukumi da dođu sa svim vojnicima svojih sandžaka. Ova carska naredba je odlučna.

Zapovijedam da, kada stigne hukum, uputiš, ne odgađajući i ne kasneći, begove podređene budimskom ejaletu sa svom njihovom vojskom i pošalješ je Ali-paši. Tko god bude odgađao, kasnio i bio odsutan, dojavi Carigradu da mu se stane na kraj. A ti također, prema mojoj plemenitoj naredbi, okupi (ljudе), budi spreman i pazi na područje budimskoga ejaleta; izmjenjuj obavijesti s gore spomenutima te djeluj, bilo da se nekako pokaže da trebaš sam doći, bilo da trebaš poslati vojnike, i skloni se da te zbog neopreznosti na nekom mjestu ne stigne šteta i ozljeda. Ne ostavljaj požeško krajište pusto, dobro se pobrini za nj i čuvaj se varke i prijevare nevjernika. Potpuno se posveti brizi za sve vojnike i upotpunjenju oružja i opreme. Što se tiče poho-

²⁵ «Bešlija – pripadnik posebnog roda turske lokalne plaćene konjice, prvobitno kavalerija u pograničnim tvrđavama. Najvjerojatnije je da ovaj naziv dolazi odatle što su bešlije dobivale platu u iznosu od pet akči dnevno (od *beš tur.* pet + suf. li). Najstariji pomen o ovom vojnom redu potiče iz početka XVI stoljeća. Čini se da su bešlije prvobitno bile regrutovane od lokalnog stanovništva i da su u najranije doba predstavljale ličnu vojsku pojedinih sandžakbegova pa su tek kasnije uvedeni u tvrđave radi odbijanja iznenadnih neprijateljskih napada. Ove lokalne bešlije treba razlikovati od istoimenih vojnika sastavljenih od janjičara koji su također dobivali pet akči dnevno. Ovi su služili za izviđanje puta kada je vojska bila na pohodu. Prema Montekukoliju, lokalne bešlije su odgovarale ugarskim husarima u tvrđavama, palankama i drugim obrambenim pozicijama blizu neprijateljskog teritorija. Prema potrebi provaljivale su u neprijateljske zemlje i obavještavale svoje vlasti o prilikama i stanju u tim zemljama» (Šabanović, *ibid.*, str. 600).

da, nema potrebe ponovo upozoravati i naglašavati te objavljivati da će biti oprosta. Sigurno je da će se progoniti raznim vrstama kazni oni koji se odaju nemaru i nebrizi. U skladu s time upozoravaj. Dostavi žito koje ide za Budim brzo, sigurno i tako da ostane nedirnuto. Pisano je Mehmed-paši i begovima te su ti poslani plemeniti hukumi. Brzo ih pošalji svaki na njegovo odredište.

11. (Dávid-Fodor, II, 112; K. 888, 133b)

Pisano u srijedu 27. rebiu 'l-evvela 959. (23. ožujka 1552.), Edirne.

Hukum zborničkom sandžakbegu Mehmed Hanu: prije ovoga poslan ti je po glasniku moj plemeniti hukum i dana je naredba da sa svim vojnicima sandžaka dođeš budimskom beglerbegu. Ta moja carska naredba je odlučna. Od sadašnjeg budimskog beglerbega stiglo je pismo te je, budući da je kralj – neka mu je ime proketo – iskoristio priliku i opsjeo Novigrad, zatražio od mojega carskoga središta (*asitane-i saadetüme*) da se onamo uputi rumelijski beglerbeg.

Zapovijedam stoga da, čim stigne ovaj hukum, ne odgađajući ni tren hitro odeš budimskom beglerbegu. Ako bi neko mjesto zadesila nesreća, a vi niste pripravnici kod budimskoga beglerbega – bilo da se radi o begu, alajbegu, subaši²⁷ ili spahiji, tko god bio da bio – ne prima se nikakva isprika te će biti kažnjen tako da bude ostalima na primjer. Da si djelovao u skladu s tim i potrudio se da brzo stigneš budimskom beglerbegu. Vojnike sandžaka brzo pošalji i neka se skupe kod gore spomenutoga. Zapiši kada ti je stigao moj plemeniti hukum i to pošalji.

Prijepis je napisan srijemskom begu Bajram-begu.

Prijepis je napisan vučitrnskom begu Sulejman-begu.

Prijepis je napisan kruševačkom begu Mehmed-begu.

Prijepis je napisan požeškom begu Ulama-begu. Ako bude straha na požeškom krajištu, ne ostavljaj ga praznim i dobro ga čuvaj. Ako ne bude potrebe za takvu pričuvu, otiđi budimskom beglerbegu i budi mu na pomoć i suradnju.²⁸

12. (Dávid-Fodor, II, 114; K. 888, 133b)

Pisano u srijedu 27. rebiu 'l-evvela 959. (23. ožujka 1552.), Edirne.

Hukum Mehmed-paši: dao sam naređenje da požeški sandžakbeg Ulama dođe beglerbegu Budima. Kako on onamo odlazi, važno je i potrebno štititi i čuvati požeško krajište.

²⁶ Odnosi se na habsburškoga vladara.

²⁷ U 16. stoljeću titulu subaše nose zaimi (v. bilj. 13.) i zapovijedaju spahijama jednoga vilajeta, manjom vojnom teritorijalnom jedinicom. Više vilajeta sačinjava sandžak.

²⁸ Riječ je dakako o dodatku uz prijepis koji je upućen požeškom sandžakbegu Ulami.

Zapovijedam da, kada Ulama ode, pratiš i paziš požeško krajište da ne bi nepažnjom donio štetu nekom mjestu.

13. (Dávid-Fodor, II, 140; K. 888, 145b)

Pisano u petak 6. rebiu 'l-ahira 959. (1. travnja 1552.), Edirne.

Hukum požeškom sandžakbegu Ulami: nedavno je budimski beglerbeg poslao pismo te javio da su s područja prokletih nevjernika stigli korisni špijuni i obavijestili da je zlobni kralj, dočuvši da su grešni nevjernici koji su opsjedali utvrdu Segedin poraženi, poželio ubiti serdare Tot Mihala (Mihalja Tota) i Bakik Petrea (Petra Bakića), odredio za to erdeljske vojnike, kojima je rečeno da zauzmu Segedin, a ako to ne uspiju da ih sve pobiju i potom obavijestio konjanike i pješake tamošnjih pograničnih utvrda; okupivši sve vojnike, osim zapravo Tota Mihala, u utvrdi imenom Solnok, pripremio se dobro za opsadu utvrde Segedin, prikupio je ljestve, u obližnjoj utvrdi imenom Egri (Eger) sakrio je pet tisuća konjanika i pješaka; zlobni je kralj također u vlastitoj zemlji pripremao vojnike te je uza se imao spremnih trinaest tisuća vojnika i tristo šajki tako da je sigurno, kada neprijatelj dospije do neke utvrde i ako bude trebalo doći (u pomoć), da će se spomenute šajke sjatiti u utvrdi Ostrogon, a okupljena vojska u utverdama Nograd, Hatvan, Sonda i Vač. Stoga ti je prije ovoga poslan moj plemeniti hukum da budeš sa svim vojnicima sandžaka spreman i pripremljen, da, ako bude kakvoga straha na požeškom krajištu, ne ostaviš ga praznim i da ga dobro štitiš i čuvaš. Naredio sam da, ako ne bude potrebe za takvu pričuvu, odeš budimskom beglerbegu i budeš mu na pomoć i suradnju. Sada je ta moja naredba odlučna.

Zapovijedam da, kada ovaj hukum dođe, paziš na zaštitu i čuvanje toga krajišta i da se pobrineš da nepažnjom neko mjesto ne zadesi šteta. Zapiši kada ti je došao ovaj moj plemeniti hukum i kako ćeš obaviti te pošalji.

Glasnik, kada iz Edirna dođe rumelijskom beglerbegu.²⁹

14. (Dávid-Fodor, II, 165; K. 888, 164a)

Pisano u srijedu 18. rebiu 'l-ahira te godine, tj. 959. (13. travnja 1552.), Edirne.

Predano je gore spomenutom čovjeku Huseinu 19. rebiu 'l-ahira 959.

Hukum srijemskom begu Bajramu: nedavno si poslao pismo, javio si da su dvadesetoga dana mjeseca rebiu 'l-evvela došli (agenti za skupljanje nuzula) u Srijem i da su se dobri znalci toga područja (*ehl-i vukuf*), dok su oni tražili pogodno mjesto za skupljanje nuzula, suglasili da je pogodno skupljati u blizini utvrde Petrovaradin te da je ona stvarno pogodna za spomenuto područje.

²⁹ Nije sasvim jasno što znači ova rečenica. Vjerojatno da se Ulamin odgovor pošalje po tom glasniku.

Zapovijedam da, nakon što dođe moj plemeniti hukum, kraj Varadina³⁰ sakupiš raspisani nuzul kako bi bio poslan.

(Dávid-Fodor, II, 179; K. 888, 180b)

Pisano u utorak 24. rebiu '1-ahira godine 959. (19. travnja 1552), Edirne. Predano je Sinanu, kapučehaji³¹ Ulama-bega.

Hukum beglerbega Džezaira³²: nedavno su od požeškoga sandžakbega Ulama-bega, neka mu slava traje, došla petorica nevjernika te su tebi neki od gore spomenutih ljudi poslani po Ivaz vojvodi da se stave na galiju.

Zapovijedam da ih, kada ih dovede, prema mojoj naredbi uzmeš, postaviš na galiju te da u ruku spomenutoga predaš priznanicu o tome da su vam došli.

16. (Dávid-Fodor, II, 184; K. 888, 182a)

Pisano u srijedu 25. rebiu '1-ahira godine 959. (20. travnja 1552), Edirne.

Hukum Ulama-begu: poslao si pismo da knez iz požeškoga sandžaka po imenu Jusuf Medilovik (Josip/Josif Medilović?)³³ i također neki pripadnici nevjerničke raje šalju obavijesti (*dil*) nevjernicima s kojima smo u ratu; šerijat ne dozvoljava³⁴ da se kazne oni koji su poput njih. Zatražio si moju plemenitu naredbu zbog toga da se u svrhu dobrobiti države kazni teškom kaznom jedan od dvojice kako bi bio primjer i uputa.

Zapovijedam: ako znaš da se zbilom kao što si javio i da su počeli prenositi obavijesti, pobrini se da se okuju i pošalju na galiju. I također napiši koliko ćeš ih poslati i to pošalji. Tako da znaš!

17. (Dávid-Fodor, II, 185; K. 888, 182a)

Pisano u četvrtak 26. rebiu '1-ahira godine 959. (21. travnja 1552), Edirne.

³⁰ Tj. Petrovaradina.

³¹ «Kapuče-haja – činovnik namjesnika provincije (beglerbega ili sandžak-bega) koji je boravio u prijestolnici i na Porti zastupao interese i svršavao poslove svoga gospodara. Glavna mu je dužnost bila da vezama na Porti obezbijedi što bolji položaj svom gospodaru kad mu istekne mandat u dotičnoj provinciji» (Šabanović, *ibid.*, str. 635).

³² Ovaj ejalet nalazio se na području Egejskoga mora te je njegov beglerbeg bio ujedno i kapudan-paša, zapovjednik osmanske mornarice.

³³ Nenad Moaćanin je mišljenja da bi ovo prezime možda trebalo čitati kao Vućemilović.

³⁴ Prema mišljenju Nenadu Moaćanina, riječ je o grešci u izvorniku. Trebalo bi stajati «dozvoljava».

Predano je Sinanu.

Hukum Ulama-begu, požeškom begu: nedavno si poslao pismo javivši da knezovi iz požeškoga sandžaka po imenu Jusuf Medilovik (?) i također neki pripadnici nevjerničke raje neprijateljskim nevjernicima šalju obavijesti (*dil*).

Zapovijedam: nakon što primiš moj plemeniti hukum kojem se mora pokoriti, ako budeš sigurno znao tko je doista počeo s tom stvari, okuj i pošalji na galiju.³⁵

18. (Dávid-Fodor, II, 198; K. 888, 200b)

Pisano u ponedjeljak 7. (ispravno 8.) džemaziu '1-evvela te godine (959. godine). (2. svibnja 1552), Edirne. Predano je njegovom čehaji³⁶ 10. džemaziu '1-evvela godine 959.

Hukum Ulama-begu: nedavno si poslao ovom visokom mjestu pismo te si javio da su utvrde Našice,³⁷ Podgolač (Podgorač), Gorjan (Gorjani) i Đakova (Đakovo), koje pripadaju spomenutom sandžaku, blizu jedna drugoj; da se jedna strana utvrde Gorjan srušila uslijed potresa i da je nije moguće popraviti; da nema potrebe za utvrdu koja bi bila između ovih; da ima potrebe za neferima (*nefer*)³⁸ u timarskim (*timarlu*) utvrdama Kamengrad i Valpova (Valpovo) te da je moguće (iz Gorjana) poslati nefere u Kamengrad i azape (*azablari*)³⁹ u Valpova.

Zapovijedam da, baš kao što si predložio, pošalješ nefere spomenute utvrde u Kamengrad, a azape u Valpova. Načini defter koliko je ljudi (*nefer*) poslano i pošalji ovom visokom mjestu. I neka se poslije utvrda Gorjan neka-

³⁵ Čini se da je Ulama-begu poslan ferman koji je nastao na osnovi ove, a ne prethodne bilješke. Naime, uz prethodnu bilješku nema podatka o slanju, dok je ovdje zabilježeno da je ferman primio Ulama-begov prethodno spominjani kapučehaja Sinan.

³⁶ Tj. Sinanu kapučehaji.

³⁷ Mađarski autori su ovo mjesto pročitali kao *Jasenička*, no Nenad Močanin, koji je koristio ovaj dokument, čita ime utvrde kao Našice, što je svakako mnogo pouzdanije. V. *Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine*, Slavonski Brod, 2001, str. 63.

³⁸ Ovaj termin u osmanskom jeziku 16. stoljeća označava ljude, osobe općenito, ali služi i kao «opći naziv za plaćene vojnike u gradskim posadama». V. Šabanović, *ibid.*, str. 649. U prvom dijelu ove bilješke jasno se razlikuju neferi od azapa, kao pripadnici posebnih vojnih rodova, iako i jedni i drugi sačinjavaju posadu Gorjana. U drugom dijelu bilješke čini se da se isti termin upotrebljava za sve pripadnike posade!

³⁹ «... pripadnik posebnog reda turske pješачke vojske, koja je prvobitno služila u pomorskoj i riječnoj floti, a zatim kao laka pješadija u tvrđavama, i to u prvom redu onim koje su se nalazile na plovnim vodama. ... Azapi su uvijek predstavljali jedan od glavnih vojnih redova po kapetanijama. Kasnije su se nalazili u sastavu gradskih posada svih graničnih tvrđava. U nekim takvim tvrđavama, koje su uvijek imale izvjestan značaj, oni su stalno zadržani, dok su iz drugih, pomicanjem turskih granica, dislocirani u nove granične tvrđave» (Šabanović, *ibid.*, str. 596).

ko sruši kako ne bi bilo mogućnosti za skrivanje zlih lopova i razbojnika. Zapovijedi njenom dizdaru i ćehaji⁴⁰ da dođu i od ovoga visokoga mjesta preuzmu hukom kojim im se daje timar. Tako da znaš!

19. (Dávid-Fodor, II, 208; K. 888, 215b)

Pisano u utorak 16. mjeseca džemaziu '1-evvela godine 959. (10. svibnja 1552), Edirne.

Hukum budimskom beglerbegu: poslao si pismo javljajući da srijemski sandžakbeg Bajram, neka mu slava traje, popravlja opkop oko utvrde Pešta i da je potrebno da ondje ostane.

Zapovijedam stoga, budući da je prikupljanje nuzula povjereno drugom, da se gore spomenuti postavi uz tebe i da ga uzmeš u službu.

20. (Dávid-Fodor, II, 222; K. 888, 234b)

Pisano u subotu 27. džemaziu '1-evvela godine 959. (21. svibnja 1552), (Edirne).

Hukum Ahmed-paši⁴¹: nedavno je požeški sandžakbeg Ulama-beg mojoj Porti poslao pismo te je prvo izložio kako su Sekej Lukač (Luka Sekelj)⁴² i ban⁴³ otišli kralju da dovedu vojnike. Došavši na zasjedanje, posavjetovali su se s njim. Prije je na ovom krajištu bilo dvije tisuće nevjernika koji su se sa mnom borili.⁴⁴ Sada je kralj poslao još tisuću vojnika naoružanih puškama i postavio za zapovjednika nevjernika imenom Jovan Margetik (Jovan Margetić)⁴⁵ da dođe i pohara ovo krajište. Požeško krajište su šumoviti opustošeni krajevi (*yerler*). Dok smo razmišljali o tome da okupimo vojnike i provalimo, čuli smo da je od kralja došlo onoliko ljudi naoružanih puškama i da su Sekej Lukač i ban došli u Koprivnicu pa smo odustali od provale; nevjernik po imenu Margetik navalio je s tri-četiri tisuće vojnika na utvrdu imenom Cernik te je borba trajala od jutra do večeri. Mnogo je muslimana pobijeno. Stigla je plemenita naredba da se ti krajevi štite i čuvaju; stigla su pisma

⁴⁰ Dizdar je osmanski zapovjednik utvrde, kaštelan; osnovno značenje termina ćehaja jest pomoćnik ili zastupnik. U ovom slučaju riječ je o dozapovjedniku utvrde.

⁴¹ Riječ je o velikom veziru Kara Ahmed-paši, bratu Rustem-paše Hrvata.

⁴² Luka Sekelj (Székely) (? – 1568) bio je 1542-1554. đurđevački kapetan, a 1567-1568. bio je vrhovni zapovjednik habsburških snaga u Hrvatskoj i Slavoniji.

⁴³ Tj. Nikola Šubić Zrinski (Sigetski) (1508-1566). Kao najmoćniji feudalac u Hrvatskoj, bio je između 1542. i 1556. hrvatsko-slavonski ban.

⁴⁴ Tj. sa sultanom.

⁴⁵ Prema zapadnim izvorima, vlaški vojvoda Ivan/Jovan Margetić prešao je sa stricem Plavšom s osmanske na habsburšku stranu 1551. Margetić se sa svojim ljudima naselio u okolicu Ludbrega.

od budimskoga beglerbega Alije, neka mu sreća traje, u vrijeme dok se, koliko je to moguće, trudio oko zaštite i obrane države; zatraženo je da se vrati u Budim, no ako se vrati u Budim, rekao je, spomenuti će nevjernici zasigurno poharati državu sve do Požege. Ako stigne ferman da mora otići u Budim, za zaštitu i obranu ovoga područja zaduži nekoga drugoga. Prošle su godine prolazeći kroz spomenuti sandžak prokleti nevjernici poharali četrdeset do pedeset sela na požeškom krajištu. Sada je pak sigurno da će se zauzimati utvrde. Predočeno je da su pogranične utvrde prilično slabe. Zaštita i obrana utvrda koje su u požeškom sandžaku i na tim stranama najvažniji je od važnih državnih poslova i svih obveza te nije dopušteno zapostavljati ga.

Zapovijedam da vidiš je li zgodno da oстанеš u spomenutom sandžaku i da ga štitiš ili da se nekome drugome povjeri; na koji god način nađeš da je zgodno, potruđi se i ne ostavljaj praznu ovu granicu. Ne smije se odbaciti niti jedna mogućnost varke koju bi izveli nevjernici na spomenuti način. S najvećom pažnjom obavi to na takav način da se onemogućí šteta koju bi prokleti nevjernici nanijeli granici spomenutoga područja te da raja i beraja budu sigurni.

21. (Dávid-Fodor, II, 223; K.888, 236b)

Pisano u nedjelju 28. džemaziu 'l-evvela godine 959. (22. svibnja 1552), Edirne.

Hukum požeškom begu: nedavno, kada su u tvom sandžaku age azapa, bešlija i martolosa⁴⁶ te harambaše⁴⁷ i dizdari utvrda imali obvezu poslati povjerenike (*havale*) za slanje plaća (*ulufe*) ljudstvu (*nefer*), povjerali su to nekim svojim ljudima te su oni zajedno s agama te eminima i amilima⁴⁸ izveli prijevaru; imena nisu odgovarala poslanim plaćama; ponekad su sami, ponekad su age vršili utaju ne usklađujući ih; opravdali su svoje postupke najslabijom od slabih isprika; prouzročivši ljudstvu svakakve nevolje, davali su im poslije jeftinu zemlju uz cijenu od ... akči ... (?); svatko bi dobio u vrijednosti jedne akče; ... akči su još age uzimali sebi za vlastitu plaću te je stoga stanje nefera postalo loše pa im nije ostajalo snage za službu.

Zapovijedam da se, kada dođe moj plemeniti hukom, pobrineš koliko je potrebno za tu stvar i da zapovijediš na pogodan način da prilikom slanja povjerenika za plaće to bude obavljano s tvojim znanjem pa pošalji kao povjerenike za plaće korisne i ispravne ljudi koje si provjerio. Naredi onima koje šalješ da savjesno obavljaju svoju dužnost prema ljudstvu i neka se čuvaju prijekare i odgađanja. Završi već jednom tu stvar s povjerenicima za plaće

⁴⁶ Age su zapovjednici tih posebnih vojnih odreda. Martolosi su poseban rod osmanske vojske koji je na južnoslavenskom području bio sastavljen od kršćanskoga stanovništva. Jedna od zadaća pripadnika ovoga roda bila je služba u utverdama.

⁴⁷ Harambaša (osmanski *harami başı*) je zapovjednik skupine martoloza do 100 ljudi ili zapovjednik manjega hajdučkoga odreda.

kako se ne bi otežavalo ljudstvu i potruđi se da plaće stignu cijele. Dojavi one koji čine onakve prijevare i odmah oduzmi, sa znanjem kadije i u skladu sa šerijatom, ono što utaje. Potrebno je da svi vojnici utvrđa (*nefer*) budu sposobni i kadri koristiti pušku. Daj mjesto (*gedük*) onoga tko ne zna koristiti pušku onome tko zna i potruđi se oko posla poboljšanja sprema posada u utvrđama.

22. (Dávid-Fodor, II, 230; K.888, 242a)

Pisano u utorak 30. džemaziu '1-evvela (*selh*) godine 959. (24. svibnja 1552), Edirne. Predano je ćehaji Sinanu, kapućećehaji Ulama-bega, 30. džemaziu '1-evvela (*selh*) godine 959.

Hukum Ahmed-paši: nedavno je Ulama-beg poslao pismo; u tim su se graničnim krajevima bijedni nevjernici udružili; nakon što su poslani ljudi da prikupe obavijesti, oni su, prema onome što su prikupili, javili da su došli nevjernički velikaši (*begler*) Nadažči Tomaš (Toma Nadaždi)⁴⁹, Erdeli Peter (Petar Erdődy)⁵⁰, Gest Janoš (Ivan Geszthy)⁵¹, Andrijaš Trnovadžik (Andrija Tharnóczy)⁵², Luka Sekelj, koji je kraljev kapetan, ban Zerinf (Zrinski), Halap Janoš (Ivan Alapić)⁵³, Tahi Fernać (Franjo Tahi)⁵⁴ i Bakani Krištof (Krstó Batthyány)⁵⁵ i da na tom krajištu ima skupina od više tisuća vojnika te je to poslano u moju sretnu prijestolnicu. A utvrđe smještene u spomenutom sandžaku vrlo su slabe. Ako bi došao jedan broj vojnika i ako bi bili okupljeni u Valpovu, mogli bi imati mogućnost obrane budimskog, mohaćkog i požešćog krajišta. Neki od stanovnika sela spomenutoga sandžaka ostavili su ženu i djecu i prebjegli bijednim nevjernicima te oni špijuniraju i dovode ih na to područje. Dojavio je da su se prije svega spustili do Srijema pobivši i zarobivši mnogo spahija te su odveli mnogo nevjernika iz spomenutog san-

⁴⁸ Emin je službenik kojemu je povjerena «uprava, sakupljanje, popisivanje, čuvanje i zaštita određenih državnih prihoda». Amili su niži porezni službenici, sakupljači poreza. V. Šabanović, *ibid.*, str. 593, 618.

⁴⁹ Tomo Nadaždi (Nádasdy) (1498-1562) bio je do 1542. hrvatsko-slavonski ban. 1542-1546. i 1548-1552. bio je vrhovni zapovjednik za ugarska «prekodunavska» područja. Godine 1559. imenovan je za ugarskoga palatina.

⁵⁰ Petar Erdődy (1504-1557) bio je kraljevski kapetan u Ugarskoj i Slavoniji 1546-1553. Od 1556. bio je hrvatsko-slavonski ban.

⁵¹ Ivan Geszthy iz Gesztha (? - 1562) bio je slavonski konjićki kapetan u štajerskoj najamnićkoj službi.

⁵² Andrija Tharnóczy bio je 1538-1539. hrvatsko-slavonski podban.

⁵³ Ivan Alapić (Alapy) (? - 1567) bio je tijekom 1550-ih zapovjednik u službi štajerskih staleža na području Slavonije, a kasnije vrhovni zapovjednik Kraljevine Slavonije.

⁵⁴ Franjo Tahi (Tahy) (1516-1573) bio je kanjiški i sigetski kapetan te kasnije zapovjednik habsburšćke vojske u južnoj Ugarskoj.

⁵⁵ Krsto Batthyány (? - 1570) bio je 1534-1570. kraljevski glavni peharnik.

džaka. Prije ovoga bio ti je poslan moj plemeniti hukum o stvari spomenute granice.

Zapovijedam da se, kada stigne ovaj hukum, pobrineš za stvar obrane i zaštite tih graničnih područja, onako kako vidiš da je pogodno, i da dobro osiguraš da ta granična područja ne zadesi neka šteta.

23. (Dávid-Fodor, II, 238; K.888, 247b)

Pisano u subotu 4. džemaziu 'l-ahira godine 959. (28. svibnja 1552), u taboru kraj Pınar başı. Ovo je također predano spomenutom ćehaji Seferu spomenutoga dana.

Hukum njegovom gospodstvu Ahmed-paši: segedinski sandžakbeg Mustafa, neka mu traje veličina, poslao je pismo; najvažniji od važnih državnih poslova su popravak tabora koji je porušen tijekom nevjerničke opsade utvrde Segedin, kopanje jarka koji će biti ispred utvrde oko koje već s tri strane teče rijeka Tisa te puštanje spomenute rijeke u njega, izgradnja mosta koji se uvlači na vratima i popunjavanje zemljom mjesta u utvrdi, koja nisu popunjena. I dojavio je da je potrebno dvjesto kola iz kadiluka Nemče (Nijemci) u sandžaku Srijem s tisuću radnika (*cerehor*).

Zapovijedam da se pozabaviš poslovima spomenute utvrde, da se pobrineš za kola i radnike za popravak i da to dovršiš.

24. (Dávid-Fodor, II, 241; K.888, 254b)

Pisano u utorak 14. džemaziu 'l-ahira godine 959. (7. lipnja 1552), Edirne (recte: Carigrad). Predano je čovjeku Hajdaru 18. džemaziu 'l-ahira godine 959. (11. lipnja 1552).

Hukum bosanskom begu: poslao si pismo da je došao plemeniti hukum kojim je naređeno – budući da je zlobni kralj imao namjeru okupiti vojsku i napasti neke utvrde – da prvo okupiš spahije, da budete okupljeni na granici i da spremni obratite pažnju na to što se događa s rumelijskim beglerbegom i budimskim područjem; ako zatraži pomoć, pošalji u službu hercegovačkog i kliškog sandžakbega sa svim njihovim spahijama i dobro čuvaj njihove sandžake; budući da je fermanom naređeno - za slučaj da sandžakbeg Požege ode drugamo - da braniš i štitiš ta područja, znaj da se svi velikaši Slavonije i Hrvatske s nevjerničkom vojskom, više od četiri tisuće puškara i više od tri tisuće konjanika, okupljaju na području Zagreba - uz to očekuje se dolazak vojske i iz drugih krajeva - te se računa da imaju namjeru naškoditi području moje zaštićene države. U slučaju da se spomenute sandžakbegove po službenoj dužnosti bude moralo poslati, zbog međusobne udaljenosti hercegovačkog, kliškog i požeškog sandžaka, bosanskoj vojsci bilo bi teško samoj voditi obranu. Dojavio si da su, dok je zgaženi neprijatelj vršio takve pokrete, stigla pisma od rumelijskog beglerbega, u kojima je rečeno da se iz redova bosanske vojske za stražu i izviđanje kod alajbegova okupi tri stotine spa-

hija i pošalje te da je sigurno da bi neprijatelj načinio štetu području zaštićene države kada bi begovi spomenutih sandžaka i bosanski spahije bili upućeni u to područje. Stoga je za tu stvar zadužen i poslan moj vezir Ahmed-paša, donosilac pobjede na ovom pohodu i plemeniti savjetnik i tako dalje.

Zapovijedam da se posavjetuješ s gore spomenutim, djeluješ na način koji smatrate pogodnim, budeš svjestan prijevera grješnih nevjernika te hrabar i ustrajan u čuvanju i zaštiti toga pograničnoga područja. Djeluj kako odluči moj gore spomenuti vezir o onome što je najpogodnije, bilo da se radi o poslu obrane, bilo slanja vojnika na pohod, i budi svjestan štete koju grješni nevjernici nanose području moje zaštićene države.

25. (Dávid-Fodor, II, 243; K.888, 256a)

Pisano u utorak 14. džemaziu 'l-ahira godine 959. (7. lipnja 1552), Dirne (*recte*: Carigrad⁵⁶).

Čaušbaši⁵⁷ poslano po Kejvanu 16. džemaziu 'l-ahira godine 959.

Hukum veziru Ahmed-paši: primjer veličine Mehmed-paša, neka je trajna njegova uzvišenost, poslao je pismo; procjenjuje se da se svi slavonski i hrvatski velikaši okupljaju s više od četiri tisuće nevjerničkih puškara i više od četiri tisuće nevjerničkih konjanika u okolici Zagreba, da će uz to s druge strane doći vojska te da imaju namjeru nanijeti štetu zaštićenim pokrajinama. U slučaju da se požeškog, hercegovačkog i kliškoga bega pošalje po službenoj dužnosti, zbog međusobne udaljenosti hercegovačkog, požeškog i kliškoga sandžaka bosanskoj vojsci bilo bi teško samoj voditi obranu; dok je prema granici slomljeni neprijatelj vršio takve pokrete, od rumelijskoga beglerbega stigla su pisma u kojima je rekao neka se iz redova bosanske vojske za stražu i izviđanje kod alajbegova okupi tri stotine spahija i pošalje te da je sigurno da bi neprijatelj nanio štetu zaštićenim pokrajinama kada bi bilo naređeno da onamo idu bosanski spahije spomenutih sandžakbegova. Stoga ti se povjerala posao ovoga pobjedonosnoga pohoda. Poslan je gore spomenutom moj plemeniti hukom i naređeno je fermanom da se s tobom posavjetuje i djeluje kako ti vidiš da je zgodno.

Zapovijedam da, bilo da se radi o obrani, bilo o vođenju vojske na pohod, s njim činiš što god treba za dobrobit moje uzvišene države.

26. (Dávid-Fodor, II, 266; K.888, 293b)

Pisano u nedjelju (*recte*: subotu) 10. redžepa 959. (2. srpnja 1552) u Carigradu.

⁵⁶ U izvorniku se osmanska prijestolnica ne naziva Istanbul već Kostantiniyye, pa sam smatrao da je opravdano koristiti toponim Carigrad.

⁵⁷ Čaušbaša (*çavuş başı*) je zapovjednik čauša, nižih dvorskih službenika, koji je ovdje očito imao zadatak prenijeti ferman velikom veziru.

Hukum Mehmed-paši u Bosni: nedavno je Ulama-beg poslao pismo dojavivši da su zlobni nevjernici bili došli, razorili i spalili tvrđavu Isveti Mikloš (Mikleuš); nakon što je mjesto iznova naseljeno, ponovo je došao ban sa šest tisuća ljudi i s namjerom da zauzme spomenutu tvrđavu i u nju smjesti vojnike; on (tj. Ulama-beg) našao se na udaljenom mjestu i došao je protiv njih s vojnicima koji su bili uz njega pa nije dozvolio da zauzmu utvrdu; aga azapa utvrde Isveti Mikloš, Isfendijar, i mnogi njegovi drugovi pali su kao mučenici, a požeški aga bešlija Ferhad i kamengradski harambaša Alija zarobljeni su živi;⁵⁸ posade utvrda blizu zločinačkim nevjernicima pobjegle su, neki su age napustili svoje nadarbine (*dirlik*), a puškara je malo tako da je sigurno da će zbog pomoći vojnici biti poslani u utvrde Isveti Mikloš, Islatnik (Podravska Slatina) i Brezoviču (Brezovica). Stoga ti je prije poslan moj plemeniti hukom kojim si upozoren da čuvaš i štitiš ta područja. Čuvanje i zaštita požeške granice spada u najvažnije državne poslove te nije dopušten nemar i kašnjenje u svezi s tim.

Zapovijedam da se po dolasku moga čauša Hurema, neka mu moć raste, bez odgode pobrineš ako ima straha na bosanskoj granici, da pošalješ sposobne ljude i da učvrstiš obranu te da hitro dođeš kako bi pružio pomoć i zaštitu; hercegovačkom i kliškom begu također je poslan moj plemeniti hukom da dođu u pomoć. Svi vi budite kao jedno srce i i jedna strana te pokažite mnogo hrabrosti i odvažnosti u zaštiti i obrani mojih zaštićenih pokrajina i ubijanju zlobnih nevjernika. Jako pazi da se zbog nemara nekoj utvrdi ili državi ne nanese šteta i nasilje. Zapiši i predoci kojeg ti je dana stigao moj plemeniti hukom i kako si sve obavio te kada si krenuo i koliko ti je trebalo da stigneš. Nije dopušteno ni trena odgađati i zaustavljati se. Ne čineći smutnju, potruđi se brzo stići.

27. (Dávid-Fodor, II, 267; K.888, 293b-294a)

Pisano u nedjelju (recte: subotu) 10. redžepa 959. (2. srpnja 1552) u Carigradu.

Hukum požeškom sandžakbegu Ulami: tako si nam dojavio. Što god da si rekao, do pojedinosti je predočeno sjedištu prijestolja moga kraljevskoga doma te je obuhvaćeno mojim plemenitim znanjem koje krasi svijet. Stoga su primjeru veličine Mehmed-paši, neka je trajna njegova uzvišenost, te hercegovačkom i kliškom sandžakbegu napisani i po glasnici poslani potvrđeni plemeniti hukomi da ti dođu u pomoć. I zatražio si sto šezdeset puškara iz utvrda hercegovačkoga sandžaka. Hercegovačkom begu i dizdarima utvrda poslan je moj carski hukom da ti hitro upute puškare koje si tražio.

Zapovijedam: kad stigne moj čauš Hurem, neka mu moć raste, s mojim plemenitim hukomom budi vrlo pažljiv i oprezan, ne propusti ni minute u poslu zaštite i obrane utvrda i države, s gore spomenutima budi jedno srce i

⁵⁸ Nešto podataka o tom porazu Ulama-begove vojske donosi Mažuran, *ibid.*, str. 116.

jedna strana, u suradnji i jedinstvu na najbolji način ubijaj zlobne nevjernike koji su došli nanijeti štetu državi, uklanjaj se njihovim prijevarama i varkama i pokažite suradnju. Tvojoj promišljenosti i razumijevanju te hrabrosti i odvažnosti poklonjeno je moje carsko povjerenje i povjereni su ti poslovi te granice. Ne budi nemaran, motri i oslušuj na sve strane, doznaj za njihove zle misli i prema tome djeluj. Bog, neka je hvaljen i uzvišen, sa Svoga prijestolja neka odgovori na molbe da islamska država i vojnici Jednoga Boga budu uvijek pobjednici i da neprijatelji vjere budu potučeni. I nemoj propustati slati obavijesti.

28. (Dávid-Fodor, II, 268; K.888, 294a)

Pisano u nedjelju (recte: subotu) 10. redžepa 959. (2. srpnja 1552) u Carigradu.

Hukum hercegovačkom sandžakbegu Sinanu: nedavno je požeški sandžakbeg Ulama poslao pismo dojavivši tako o stanju. Sada je zaštita i obrana granice jedan od najvažnijih državnih poslova, pa oko toga nije dopušten nemar i odlaganje.

Zapovijedam: poslan je plemeniti hukum da se, kada stigne moj čauš Hurem, neka mu moć naraste, s mojim plemenitim hukumom, ne odlaže ni trena, da se poduzme (potrebno) ako ima kakvoga straha na granici sandžaka, da se pošalju sposobni ljudi i ojača obrana, također da se brzo stigne (u pomoć) te da se ode u pomoć primjeru veličine Mehmed-paši, neka je trajna njegova uzvišenost, i kliškom begu Malkoč⁵⁹, neka mu veličina raste. Svi vi budite jedno srce i jedna strana te pokažite mnogo hrabrosti i odvažnosti u zaštiti i obrani mojih zaštićenih pokrajina i ubijanju zlobnih nevjernika. Jako pazi da se zbog nemara nekoj utvrdi ili državi ne nanese šteta i nasilje. Zapiši i predoči kojeg ti je dana stigao moj plemeniti hukum. Nije dopušteno ni trena odgađati i zaustavljati se. Ne čineći smutnju potruđi se brzo stići.

Jedan prijepis je napisan za kliškoga bega Malkoč-bega.

29. (Dávid-Fodor, II, 269; K.888, 294b)

Pisano u nedjelju (recte: subotu) 10. redžepa 959. (2. srpnja 1552) u Carigradu.

Hukum hercegovačkom sandžakbegu i dizdarima utvrda koje se nalaze u spomenutom sandžaku: budući da je nedavno požeški sandžakbeg Ulama-beg poslao pismo i zatražio puškare za zaštitu te granice,

zapovijedam da, kada dođe moj plemeniti hukum, bez odgađanja pošaljete iz utvrde Samobor dvadeset, Milesova (Mileševo) deset, Kuluč (Ključ) deset, Belaga (Blagaj) dvadeset, Luluška (Ljubuški) dvadeset, Konjiča (Konjic) dvadeset, Mostar deset, utvrde Nevečin (Nevesinje) pet, utvrde

⁵⁹ Malkoč-beg Karaosmanović bio je hercegovački sandžakbeg 1544-45, kliški 1551-52. i bosanski 1553-54.

Sedd-i Islam⁶⁰ trideset, utvrde Vrgoras (Vrgorac) pet, utvrde Resna (Risan) deset puškara te ih uz pratnju sposobnih ljudi brzo uputite gore spomenutom Ulama-begu, a kako bi služba bila potpuna, budite na usluzi gore spomenutom na način koji on nađe potrebnim. Ova je stvar od velike važnosti za državu, čuvaj se nemara i zaborava i nemojte propustiti brzo uputiti spomenute puškare gore spomenutom. Ali ne ostavljajte utvrde prazne, dajte ih čuvati i paziti danju i noću, osim spomenutih službenika određenih za zaštitu Požege ne ostavljajte vani ni jednog pripadnika posade, čuvajte utvrde i jako pazite da ih nemarom ne stigne šteta.

30. (Dávid-Fodor, II, 270; K.888, 294b)

Pisano u nedjelju (recte: subotu) 10. redžepa 959. (2. srpnja 1552) u Istanbulu.

Hukum ankarskome begu Ahmed-begu: budući da je nedavno Ulama-beg, neka mu traje uzvišenost, javio o kretanju zlobnih nevjernika,

zapovijedam da se, kada stigne moj čauš Hurem, neka mu moć raste, ne čekajući trenutka, na kojem god se mjestu nalazio, brzo okreneš i odeš gore spomenutom Ulama-begu i pomogneš mu. Prilika je za službu, ne budi nemaran, potruđi se brzo stići i budi jako oprezan da se posao ne ometa zbog onih s kojima si došao. Zapiši na kojem si se mjestu nalazio i kojeg ti je dana i datuma stigao moj plemeniti hukum te za koliko ćeš dana stići te to pošalji mojoj Porti.

Napisan je jedan prijepis skopskom sandžakbegu Ahmed-begu.

31. (Dávid-Fodor, II, 271; K.888, 294b-295a)

Pisano u nedjelju (recte: subotu) 10. redžepa 959. (2. srpnja 1552) u Istanbulu.

Hukum mohačkom begu Derviš-begu te šikloškom i seksardskom begu: nedavno je primjer plemenitih uglednika požeški sandžakbeg Ulama-beg, neka mu traje uzvišenost, poslao mojoj Porti pismo dojavivši da se na požeškom krajištu nevjernici pokreću okupljajući se s namjerom da oštete jednu od utvrda spomenutog sandžaka. Sada zaštita i obrana te granice i utvrda spada u najvažnije državne poslove.

Zapovijedam da, kada dođe moj plemeniti hukum, spremno pratite što se događa na spomenutoj strani, pošaljete ljude, dopisujete se, postanete između sebe jedno srce i jedna strana, kako bude potrebno pomažete, a, ako bude straha u vašem sandžaku, da se pobrinete i učvrstite obranu kako biste spriječili da se nanese šteta nekoj od utvrda. Zapiši i predoči kojeg ti je dana stigao moj plemeniti hukum i kako si to obavio. Ako bi u slučaju potrebe da

⁶⁰ Utvrda pod tim imenom nalazila se u blizini ušća Neretve.

se pomogne gore spomenutom to zanemarili, ne prihvaća se isprika. Time ste obvezani i ne gubite ni minute pri davanju prijateljske potpore.

32. (Dávid-Fodor, II, 273; K.888, 301b)

Pisano u srijedu 14. redžepa 959. (6. srpnja 1552) u Istanbulu. Prvo je poslan Sejdi čauš. Poslije je zadužen Mustafa čauš kojemu je predano 23. redžepa godine 959. (15. srpnja 1552).

Hukum kruševačkom begu Mehmed-begu: nedavno je budimski begler-beg mojoj Porti poslao pismo; u utvrdi Vesprim, koja je osvojena onomad milošću Uzvišenoga Boga, danju i noću u stražarskoj službi i u zaštiti pobjedonosnih vojnika pokazuješ uslužnosti i požrtvovnost te je javio o tvojoj brizi za tvoje drage drugove, kao i o tvojoj hrabrosti i odvažnosti. Neka ti lice blista! Sada ti iz obilja svoje carske milosti darujem svoje carske ruho i

zapovijedam da ga, kada stigne, obučeš i posvetiš se molitvi za budućnost moje države. Također u tim se stranama posveti važnim poslovima i pitanjima, pokaži odvažnost i hrabrost i budi na drugarskoj usluzi gore spomenutom budimskom paši kako on bude smatrao da je potrebno.

Napisan je i predan Jakub čaušu jedan prijepis za zvorničkoga bega Mehmed Hana.

Napisan je i predan Jakub čaušu jedan prijepis za stolnobiogradskega bega Velidžan-bega.

Napisan je i predan Mustafi čaušu jedan prijepis za srijemskoga bega Bajram-bega.

Napisan je i predan Mustafi čaušu jedan prijepis za smederevskoga bega Rustem-bega.

Napisan je i predan Mustafi čaušu jedan prijepis za mohačkoga bega Derviš-bega.

Napisan je i predan Jakub čaušu jedan prijepis za hatvanskoga bega Arslan-bega.

Napisan je i predan Jakub čaušu jedan prijepis za ostrogonskoga bega Halil-bega.

Napisan je i predan Jakub čaušu jedan prijepis za šimontornskoga bega Ahmed-bega.

Napisan je i predan Jakub čaušu jedan prijepis za seksardskoga bega Mahmud-bega.

Napisan je i predan Jakub čaušu jedan prijepis za kopanskoga bega Veli-bega.

33. (Dávid-Fodor, II, 275; K.888, 314b)

Pisano u utorak (*recte* ponedjeljak) 26. redžepa godine 959. (18. srpnja 1552) u Istanbulu. Predano je Isa-begu, jednom od bosanskih silahdara⁶¹, 26. redžepa godine 959.

Hukum Mehmed-paši: prethodno si se nekoliko puta obraćao tvrđeci kako utvrdi Gradiška, koja se nalazi na bosanskom krajištu, treba popravak.

Zapovijedam stoga da posao popravka spomenute utvrde ne odlažeš, da novcem koji ti je prilikom tvog odlaska u Bosnu povjeren iz moje državne riznice daš popraviti mjesta kojima treba popravak, da se pobrineš za sve što treba i da paziš na jačanje obrane. Ako od spomenutoga novca nakon popravka ostane višak, pošalji i predaj mojoj državnoj riznici. Ako ne bude dovoljno i ako bude potrebno još novca, zatraži ga od bosanskoga carinskoga nadzornika, sarajevskoga kadije, te uzmite potrebnu svotu od novca koji se ubire za koju god robu - osim harača⁶² i nameta na ovce (*adet-i aġnam*) - i potrošite na popravak spomenute utvrde. No, novac za troškove neka bude trošen uz tvoje znanje. I popravak neka bude također uz tvoje znanje i neka se ne rasipa. Po završetku zapečati račun o tome koliko se novca potrošilo i pošalji ga mojoj Porti.

34. (Dávid-Fodor, II, 285; K.888, 333b-334a)

Pisano u četvrtak 6. šabana godine 959. (28. srpnja 1552.) u Istanbulu. Pisano na papiru označenim sultanskim monogramom (*nišan*).

Hukum bosanskom sandžakbegu Mehmed-paši: upućena je pritužba vlastima (*arz-i hal*) u kojoj je rečeno da su nedavno na utvrdu Gradiška, koja se nalazi na bosanskom serhatu, bijedni nevjernici izvršili noćni napad; neke od muslimana koji su se unutra nalazili učinili su mučenicima, a neke zarobljenicima; utvrdu su potpuno spalili te je ostala samo tophana i varoš; poslije ovoga su neki gazije uzjahali i pobili trideset i pet nevjernika; vodič spomenutih nevjernika bio je nevjernik imenom Vuka koji je odavde pobjegao; započeta je ponovna izgradnja spomenute utvrde. Ako su pak te vijesti točne, zašto nije stigao tvoj izvještaj pa da to moramo čuti od drugih i zašto se nisi pobrinuo za pitanje obrane utvrde pa se tako pojavila nespремnost?

Zapovijedam da se, kada stigne hukum, bez odlaganja dobro pobrineš za poslove spomenute utvrde; prilikom tvoga odlaska u Bosnu povjereno ti je četiri stotine tisuća akči. Sarajevskom kadiji upućen je moj plemeniti hukum da se tim novcem popravi utvrda, a ako ne bude dostajalo, potreban novac neka ti da od sredstava prikupljenih zakupom poreza (*mukataa*), osim harača i nameta na ovce. Povjeren ti je da od gore spomenutoga uzmeš novac i obaviš posao popravka utvrde. Pripazi na to da je učvrstiš i ojačaš. I kad bude

⁶¹ Dvorjanik na dvoru sultana ili namjesnika pokrajine.

⁶² Ovdje je riječ o džiziji, glavarini koju su plaćali nemuslimani.

dovršena, zapis o računu zapečati i pošalji mojoj Porti. I napiši detaljan izvještaj kako su se oni događaji dogodili, što je zapravo bilo i kakvo je zapravo stanje toga krajišta te to brzo po spomenutom čaušu dostavi.

35. (Dávid-Fodor, II, 286; K.888, 334a)

Pisano u četvrtak 6. šabana godine 959. (28. srpnja 1552) u Istanbulu. Pisano na papiru označenom sultanskim monogramom.

Hukum sarajevskom kadiji: nedavno je primjeru veličine Mehmed-paši, neka je trajna njegova uzvišenost, poslan moj hukum da se popravi utvrda Gradiška te je naređeno da gore spomenuti potroši četiri stotine tisuća akči koje su mu povjerene iz državne riznice. **Zapovijedam** da, ako spomenute akče ne budu dovoljne i bude potrebno još, od novca prikupljenoga pod tvojim nadzorom zakupom poreza, daš potreban novac. Važno je da se brzo stigne do dovršetka (izgradnje) spomenute utvrde. Bez kašnjenja i odlaganja obavi što god je potrebno.

Glasnik po dolasku u Bosnu neka ode kadijama koji mu se nalaze na putu. Otišao je Hajdar čauš s jednim pratiteljem 6. šabana godine 959.

36. (Dávid-Fodor, II, 296; K.888, 357a)

Pisano u ponedjeljak 17. šabana godine 959. (8. kolovoza 1552) u Istanbulu.

Hukum veziru Ahmed-paši: prethodno je primjeru plemenitih uglednika srijemskom sandžakbegu Bajramu, neka mu slava traje, određena služba prikupljanja nuzula. Dok se gore spomenuti nalazio u službi na budimskoj granici, za posao prikupljanja nuzula postavljen je Husam, neka mu slava raste, negdašnji defterdar moga sina Selima, znamenja plemenitosti punoga sreće, neka mu je život dug. Kako se razbolio primjer časnih uglednika černomenski beg Mehmed, neka mu slava traje, koji se trenutno nalazi u službi prikupljanja zaliha (*zahire*) u Srijemu, zadužio sam gore spomenutoga Bajrama, neka mu slava traje, za sve poslove toga područja, bilo da se radi o prikupljanju zaliha, bilo o nuzulu, te

zapovijedam da, kada stigne moj hukum, bez odlaganja pošalješ srijemskoga bega u Srijem kako bi došao, uzeo deftere za nuzul i zalihe od gore spomenutoga černomenskoga bega i od Husama, neka mu raste slava; zatim se pobrinuo za posao prikupljanja zaliha i nuzula; koliko god da je robe, dobivene prikupljanjem nuzula i zaliha, prodano pobjedonosnim vojnicima, neka se dobivenim novcem iznova kupe zalihe, stave u spremišta i nadziru. Na tom je području pitanje zaliha važno. Potrudi se obavljajući poslove koji su potrebni za brzo slanje gore spomenutoga i prikupljanje zaliha. Ako dopusti Bog Zaštitnik, po povratku iz pobjedničkoga pohoda neka dođu dvojica gore spomenutih, černomenski beg i Husam, neka mu raste slava, te neka donesu račune iz vremena kada su započeli s poslom.

37. (Dávid-Fodor, II, 297; K.888, 357a)

Pisano u ponedjeljak 17. šabana godine 959. (8. kolovoza 1552) u Carigradu.

Hukum gore spomenutom: budući da u posljednje vrijeme neki subaše i spahije iz nekih sandžaka Rumelije postaju alajbegovi u drugom sandžaku, neki postaju muteferikabaše i muteferike⁶³ u Pašinom sandžaku⁶⁴, a neke se postavlja na druge službe, oni se više ne nalaze u svojim sandžacima; budući da begovi nekima od mojih slugu (*kul*) određuju službe pa nedostaje ljudi vojsci sandžakâ iz kojih su ovi došli,

zapovijedam da svatko služi u sandžaku u kojem uživa timar te sam zapovijedio da ti također, prema mom plemenitom fermanu, uposliš svaku osobu, bilo da se radi o subaši ili spahiji, u sandžaku u kojem uživa timar ili zeamet. Neće se priznavati služba koju obavljaju u drugom sandžaku. Svatko se treba nalaziti u vlastitom sandžaku, pri svom odredu i nadarbini. U skladu s ovim provedi i proglasi moju plemenitu naredbu. A kod srijemskoga bega Bajrama, neka mu slava traje, nalazi se dvjesto trideset tisuća akči od pristojbe solane u Solunu. Spomenuti novac spremi u riznicu koja je kod tebe i javi koliko si primio.

38. (Dávid-Fodor, II, 298; K.888, 357b)

Pisano u ponedjeljak 17. šabana godine 959. (8. kolovoza 1552) u Carigradu.

Hukum srijemskom begu Bajram-begu: prethodno ti je određena služba prikupljanja nuzula.

Dok si se nalazio u službi na budimskoj granici, za posao prikupljanja nuzula postavljen je Husam, neka mu slava raste, negdašnji defterdar moga sina Selima, znamenja plemenitosti punoga sreće, neka mu je život dug. Kako se razbolio primjer časnih uglednika černomenski beg Mehmed, neka mu slava traje, koji se trenutno nalazi u službi prikupljanja zaliha u Srijemu, zadužio sam ponovo tebe za službu prikupljanja nuzula i zaliha na tom području te je mom plemenitom veziru Ahmed-paši, neka mu raste uzvišenost, poslan moj plemeniti hukum.

Zapovijedam da bez odgađanja dođeš u Srijem, od gore spomenutoga černomenskoga bega i Husama, neka mu raste slava, preuzmeš deftere za prikupljanje nuzula i zaliha; zatim da se pobrineš za posao prikupljanja zaliha i nuzula; koliko god da je robe, dobivene prikupljanjem nuzula i zaliha, prodano pobjedonosnim vojnicima, da dobivenim novcem iznova kupiš zalihe, staviš u spremišta i nadzireš. Saznaj za sve što bude prodano, potrošeno ili ostalo na svom mjestu te na osnovi toga djeluj. Na tom je području pitanje

⁶³ Pratiletji i tjelohranitelji sultana ili osmanskih visokih dužnosnika.

⁶⁴ Sandžak koji stoji pod izravnom upravom beglerbega, tj. paše.

zaliha važno. Potrudi se obaviti kako treba poslove za prikupljanje zaliha. Posao prikupljanja zaliha vrlo je važan. Budući da vjerujem u tvoje potpuno razumijevanje i najbolje usmjerenje, povjeren ti je ovaj posao, prema ovome djeluj i puno se trudi.

Hukum koji je napisan rumelijskom beglerbegu, tri hukuma koja su napisana za njegovo gospodstvo Ahmed-pašu i jedan hukum za srijemskoga bega – ukupno pet hukuma – zapečaćeni su u vrećici i predani čaušbaši. Odnosno su po glasniku s namjerom da stignu nakon Hasan čehaje 17. šabana godine 959.

39. (Dávid-Fodor, II, 319; K.888, 378a)

Pisano u srijedu 26. šabana godine 959. (17. kolovoza 1552) u Carigradu. Pisano je na papiru označenom sultanskim monogramom. Predano je Omeru čaušu 26. šabana 959.

Hukum Mehmed-paši: budući da je važno i potrebno znati ima li na tim krajištima okupljanja i kretanja bijednih neprijatelja i kako djeluju,

zapovijedam svojim plemenitim hukumom da, kada dođe moj čauš koji je jedan od čauša ovoga visokoga mjesta, bez odgađanja detaljno zapišeš ima li na tim područjima kretanja zlobnih nevjernika i kakvo je stanje tih krajišta te da sve poznate novosti dojaviš kako bi moja sretna prijestolnica bila obaviještena. Prethodno je poslan Hajdar čauš s mojim carskim hukumom u svezi s pitanjem utvrde Gradiška, pa također zapiši kako je sve obavio i obavijesti nas. Nije dopušteno da ne budemo svjesni prijevara i zamki zlobnoga neprijatelja, budi jako oprezan i budan u zaštiti države i pazi da ti neopreznošću na jednoj strani ne bude nanesena šteta. Potrudi se dobro oko utvrde Gradiška, bilo da je riječ o njenoj obrani ili popravku, da se više ne dogodi onakav nemar. Vojnici,⁶⁵ koji su prije u njoj stanovali, uzeti su u službu, a kada su uputili zahtjev da daju zamjenu za ušur, uputio sam naredbu da - kao što si zatražio - umjesto proizvoda zapisanih u defterima uzimaš novac i, zapisavši njihova imena, pošalješ meni. Još nije stigao odgovor, napiši kako je spomenuto vojnučko stanovništvo i javi. Prema mojoj plemenitoj naredbi zapiši imena i sela onih koji su uposljeni i pošalji tako da bude također označeno u defteru i da budu zapisani proizvodi u zamjenu za koje će vršiti službe.

40. (Dávid-Fodor, II, 321; K.888, 383b-384a)

Pisano u subotu 29. mjeseca šabana godine 959. (20. kolovoza 1552) u Carigradu. Nije poslano.

⁶⁵ Vojnici su «poseban turski vojnički red na Balkanu regrutovan iz redova domaćeg hrišćanskog, pretežno vlaškog, stanovništva. ... U vrijeme rata išli su u vojne pohode, a u doba mira upotrebljavani su za čuvanje izloženih gradova, naročito u graničnim tvrđavama. Za svoju službu uživali su slobodne baštine i bili oslobođeni svih državnih i feudalnih poreza» (Šabanović, *ibid.*, str. 666). Čini se da ovaj dokument ukazuje na to da su vojnici ipak davali određena davanja.

Hukum požeškom begu Ulami: nedavno si Porti poslao pismo da se u utvrdi Virovitiča (Virovitica), koja je blizu požeškom krajištu, stalno okupljalo konjaništvo i pješaštvo bijednih nevjernika; požurili su na tu granicu i oslabili državu. U takvom trenutku, prema plemenitoj naredbi, sedmoga dana ovoga mjeseca šabana Mehmed-paša, neka mu raste uzvišenost, i kliški beg Malkoč, neka mu se uveća slava, uputili su se prema spomenutoj utvrđi; vojska koja je bila na okupu u blizini spomenute utvrde nije se mogla odlučiti; jedan dio konjanika i pješaka otišao je pod utvrdu, a ostali su pobjegli; došavši pod utvrdu postavili su dvije badoluške, tri kanuna i deset zarbzena⁶⁶; u tri dana ispalili su četiri stotine hitaca iz badoluški; budući da je jarak oko spomenute utvrde bio širok šezdeset hvati (*zira*) i pun vode duboke ..., nika-ko se nije moglo jurišati pa je jarak napunjen drvom; kada je juriš trebao biti izveden, Božjom milošću naš je top pogodio nevjernički top, onesposobio ga, uništio mnogo nevjernika, a ostali su zbog svoje zablude molili za milost; milošću Uzvišenoga Boga i blagoslovom i čudom Božjeg poslanika, neka mu je mir i spas, utvrda je osvojena četvrtoga dana te su se nevjernici koji su bili unutra predali na milost⁶⁷; unutar utvrde nalazila se i čuvala jedna badoluška, dva topa te nešto šakoloz⁶⁸ i pušaka i barut; nakon što su uništena mjesta, koliko je bilo moguće, popravljena, nevjernici su milošću Uzvišenoga Boga odlučili dopremiti top i doći do utvrde poznate kao Virler (Virje?); ako bi im uspjelo to osvajanje, namjeravali su također otići pod utvrdu Začasan (Čazma). Prokletnici imenom Ban⁶⁹ i Luka Sekelj udružili su se u blizini utvrde Koprovnica (Koprivnica); dojavio si da se čini kako ne idu na nas. Sve što si rekao u obilju pojedinosti poslao si mojoj Porti te je obuhvaćeno mojim plemenitim znanjem koje krasi svijet. Hvala Bogu Blagome Gospodaru da se dogodio ovakav pothvat gazija (*gaza*), neka ti lice blista; nadajući se hrabrosti i odvažnosti, trudu i promišljenosti, pojavili su se znakovi u svezi s ovim stvarima po kojima se čini da ih Milošću Gospodara možemo očekivati.

Zapovijedam da, kada stigne hukom, da se smjesta na tim područjima prihvaćaš važnih poslova koji se tiču moje carske države. Ti si moj sluga koji će zbog svoga truda u službi i prijateljske požrtvornosti posvjedočiti svojoj mojoj naklonosti, stoga budi marljiv i budi uporan u zaštiti i obrani tih područja.

41. (Dávid-Fodor, II, 339; K.888, 418b)

Pisano u petak 13. blagoslovljenoga mjeseca ramazana godine 959. (2. rujna 1552) u Carigradu. Predano je Mehmedu 14. ramazana godine 959.

⁶⁶ Riječ je o različitim vrstama vatrenoga oružja.

⁶⁷ Prema zapadnim izvorima, opsada Virovitice započela je 30. srpnja, a grad se predao 2. kolovoza 1552. V. Mažuran, *ibid.*, str. 116-117.

⁶⁸ Vrsta vatrenog oružja (?).

⁶⁹ Tj. Nikola Šubić Zrinski.

Hukum Ulama-begu: nedavno si ovom visokom mjestu poslao pismo; budući da se skupine bijednih nevjernika nisu raspršile i da je potrebno čekati na granici, Mehmed-paša, primjer uzvišenosti, i Malkoč-beg okupili su se na obali rijeke Orljave koja se nalazi na požeškom i bosanskom krajištu; zatražio si da se bez moje plemenite naredbe naša okupljena vojska ne razilazi, da dođe skopski beg sa svojim spahijama i pridruži se, da se pripadnici tvrđavskih posada koji su prije poslani iz hercegovačkoga sandžaka također ne raspršuju i da se - budući da postoji mogućnost pohoda na utvrdu imenom Branisava⁷⁰ koja se nalazi u rukama prokletih nevjernika i napada na nju topom - spomenuti begovi i naša okupljena vojska ne razilaze i da dođu i spahije; i da se dopremi dvjesto vreća baruta za topove, sto motika od bosanskoga emina, sto lopata, iz smederevskoga sandžaka jedno tane od šesnaest i jedno od četrnaest oka, dvije badaluške, a za svaku po tristo kuglica. Stoga su Mehmed-paši i gore spomenutima napisani posebni plemeniti hukumi te je naređeno da mirujete ako bude potrebo ostati na okupu, da državu branite kako treba, budete svi zajedno jedinstveni i da se bez moga carskoga naređenja ne razilazite.

Zapovijedam, da kada stigne hukum, ostanete - ako je potrebno - na okupu, ne budete nemarni prema prijateljima s neprijateljske strane, da stalno budete marljivi u obrani države i raje i ne tratite vrijeme.

42. (Dávid-Fodor, II, 340; K.888, 418b-419a)

Pisano u petak 13. blagoslovljenoga mjeseca ramazana godine 959. (2. rujna 1552) u Carigradu. Predano je čaušu Hasanu 14. ramazana godine 959.

Hukum Mehmed-paši: nedavno si poslao ovom visokom mjestu pismo te si obavijestio da je osvojena porušena utvrda koja je nekad bila poznata kao Virovitiča. Zlobni nevjernici koji su se nalazili u trinaest nevjerničkih utvrda smještenih na požeškom i bosanskom krajištu – poznatih kao Grabovča (Grabovac), Violar (Virje?), Domankoš, Rovište (Rovišće), Ivan,⁷¹ Čirkvena (Cirkvena), Bošniča (?), Brašćeniče (?), Gadovač (Gudovac), Sebovče (?), Gujniče (?), Dubra (Dubrava) i Lonja (Ustilonja) - napustili su u posljednje vrijeme utvrde budući da više nisu imali snage suprotstaviti se pobjedničkim vojnicima; neke su zapalili sami, neke pak islamski gazije; trenutno na granici Slavonije – uza samo granicu – u blizini Moslavine i na rijeci Česmi nalazi se prilično porušena utvrda po imenu Začasna (Čazma) te se u spomenutoj utvrdi stalno okuplja veliki broj neprijatelja; od utvrde po imenu Zagreb udaljena je pet milja (*mil*); ona je ključ nevjerničke zemlje;

⁷⁰ Nenad Moačanin je mišljenja do je ovaj toponim, koji nije moguće detaljno locirati, odnosi na neku utvrdu za koju su hrvatskom vični osmanski vojnici govorili da «brani Savu» te je takav oblik ušao, možda i greškom, u osmanski izvornik dokumenta.

⁷¹ Prema N. Moačaninu Sv. Ivan Žabno, no moguće je i da se radi o utvrdi Kloštar Ivanić.

budući da je bilo veoma nužno osvojiti je, pod nju si dovukao topove, tukao dva dana, trećega dana nevjernici koji su bili u njoj zatražili su milost pa je osvojena, prešavši pod zaštitu carske sreće; budući da je za obranu potrebno još više ljudi, nanovo si unovačio sedamsto ljudi za posadu i poslao defter. Što god da si poslao, do pojedinosti je predloženo sjedištu prijestolja moga kraljevskoga doma te je obuhvaćeno mojim plemenitim znanjem koje krasi svijet.

Zapovijedam stoga da, ako je spomenuta utvrda važna, ponovo unovačiš tristo ljudi, a ako tristo nije dovoljno, uzmi ih iz utvrda u unutrašnjosti bosanskoga sandžaka, koje nisu važne; pošalji ih u spomenutu utvrdu te, zapečativši defter s popisom onih koje si nanovo unovačio i onih koje si doveo, dostavi Porti. Ne daj onima koje si ponovo unovačio veliku plaću (*ulufe*) i ne troši odviše! Za zaštitu spomenute utvrde zadužio si bosanskoga alajbega i zatražio sandžak.⁷² Nisi objasnio gdje će mu biti određeni hasovi. Gore spomenutoga postavi, kao što si već odredio, da štiti spomenutu utvrdu i javi gdje će biti osigurani hasovi. Kako kasnije bude objavljena moja plemenita naredba, tako ti obavi. Dobro učvrsti spomenutu utvrdu i ne ostavi niti jedno sumnjivo mjesto. Budi marljiv u obrani ostalih utvrda i države i budi na oprezu da ti prijeverom bijedni nevjernici negdje ne nanesu štetu. Tvoje je prijateljstvo bilo od velike pomoći zaimima i timarnicima koje si spomenuo u svom podnesku.

43. (Dávid-Fodor, II, 341; K.888, 419b)

Pisano u petak 13. blagoslovljenoga mjeseca ramazana godine 959. (2. rujna 1552) u Carigradu.

Hukum Mehmed-paši: nedavno je Ulama-beg poslao pismo ovom visokom mjestu; okupljeni zlobni nevjernici ne razilaze se; budući da je ovo krajište zastrašujuće i jer je potrebno čekati, nužno je okupiti snage s požeškoga i bosanskoga krajišta na obali rijeke Orlu (Orljava); čak je potrebno da skopski sandžakbeg i Malkoč-beg, neka im veličina raste, budu na okupu sa spahijama, a potrebno je i da se ljudi, koji su prije dodijeljeni iz hercegovačkoga sandžaka, ne razilaze; zbog toga što si javio, napisao sam dvojici gore spomenutih – kako bi ostali na okupu – potvrđene plemenite hukume i

zapovijedam da, pošto stignu do njih, ne ostavljaju okupljenu vojsku i da na svakom pogodnom mjestu, na kojem budete s okupljenom vojskom, budete potpuno oprezni prema svim stranama i ne gubite ni trena u zaštitu i obrani države; budi na istom mjestu sa spomenutim sandžakbegovima ili budite spremni pomoći jedni drugima kako je najpogodnije; obratite pažnju na sve strane i dobro štitite državu; da ne bi zli nevjernici poharali moje zaštićene pokrajine, pokaži što više napora i bez moje plemenite naredbe ne raspuštajte okupljenu vojsku.

⁷² Tj. zatražio osnivanje sandžaka. V. *Moačanin, Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine*, Slavonski Brod 2001, str. 8.

44. (Dávid-Fodor, II, 360; K.888, 446b)

Pisano u nedjelju 29. blagoslovljenoga mjeseca ramazana godine 959. (18. rujna 1552.) u Carigradu. Predano je kapidžibaši Kejvanu prvoga dana ševala 959. godine.

Hukum beogradskom kadiji, dizdarima beogradske, petrovaradinske i ostalih utvrda: nedavno je od moga plemenitoga vezira i uzvišenoga zapovjednika (*müšir*), poretka svijeta, Ahmed-paše, neka mu je trajna uzvišenost, došao kapidžibaša⁷³ Kejvan te je natrag poslan gore spomenutom.

Zapovijedam da, nakon što svakom od vas stigne moj plemeniti hukom, ne odgađate ni trenutka i brzo prosljedite spomenutoga (tj. Kejvana), bilo u drvenoj kočiji, bilo u čamcu – na svaki mogući način. Čuvajte se nemara, nepažnje, odgađanja i sporosti!

45. (Dávid-Fodor, II, 364; K.888, 499a)

Pisano u ponedjeljak 4. zulhidže godine 959. (21. studenoga 1552.) u Konyi.

Hukum srijemskom begu Bajramu: poslao si pismo da se puno raje iz područja izvan srijemskoga sandžaka naselilo na mjestima porušenih sela, ušlo u neka stara sela, zaposjelo neke prazne mezre; kako je riječ o slobodnim (*müstakil*)⁷⁴ selima, postoji potreba za ponovnim popisom prihoda (*tahrir*) pa si javio da se pošalje emin i pisar. Stoga, budući da dajem svoje carsko povjerenje tvojoj pouzdanosti i promišljenosti, određeno je da ti obaviš posao popisa u spomenutom sandžaku, imenovan je pisar, zapečaćen je defter spomenutoga sandžaka i poslan je zajedno s carskim beratom.⁷⁵

Zapovijedam da, ako na krajištu nema nekog važnog posla koji se tiče carske države, ne odgađaj i započneš popisivanje spomenutoga sandžaka, zapisuješ s najvećom pravednošću i dovršiš. Ako te zadesi da moraš obaviti važan posao, izvrši ga, a onda na svom mjestu pažljivo popisuj spomenuti sandžak.

⁷³ Kapidžibaša «kao termin u osmanskoj državi do XVIII stoljeća znači zvanje i dostojanstvo neposrednog starješine straže na dvoru sultana i najviših državnih funkcionera u prijestolnici i središtima provincija» (Šabanović, ibid., str. 634).

⁷⁴ Sela koja još nisu raspodijeljena u nadarbinski fond, pa ne plaćaju porez; bilo ih je i drugdje u ranim fazama osmanske vlasti u JI Europi, primjerice u oblasti Rodopa (Nenad Močanin).

⁷⁵ Odluka o imenovanju na neki položaj ili o dodjeljivanju nadarbine.